

Kullings härad

Alingsås

Av rektor S. Welin erhöill H. Jungner år 1937 följande uppgift, som under rubriken »*Alingsås*» återfinnes i den senares efterlämnade anteckningar (ATA): »Rektor G. A. Bohlin hade en slev med runor, troligen norsk. Möjligen hos änkan, obekant var hon bor.»

Föremålet, som ej vidare spårats, beskrives av L. Fr. Löffler i *Stockholms Dagblad* den 25/2 1896 som »en liten slev, förfärdigad af masurbjörk och försedd med runinskrift ... i Västergötland inköpt af en antiqvitetshandlande och nu ... i adjunkten G. A. Bohlins i Lidköping ego. Den härrör troligen från Norge, der dylika slevvar ännu stundom förekomma i Gudbrandsdalen, och har sannolikt förfärdigats i slutet af 1500-talet. Skaftet och sjelfva den nästan halfsferiska, ganska djupa slevven bilda ett enda stycke omkring 35 cm. långt. Det förre är försedt med enkla ornament. Den senare, som är öfverdragen med fernissa, har den inramade runinskriften löpande ytterst längs mynningsranden. Runorna följa på hvarandra utan skiljetecken eller ordafdelning samt förete i det närmaste de former, som medeltidens yngsta runalfabet uppvisa. Inskriften lyder, efter professor Noreens läsning, sålunda: *For thi ieg lithen er skal ingen mig forttenke, d.v.s. för det jag liten är, skall ingen mig förtänka eller tänka illa om mig.*»

244. Hemsjö sn, gamla kyrkan. Nu i Statens historiska museum

Pl. 185

Litteratur: Kyrkoinventarium 1829 (ATA); N. G. Djurklou, Brev t. B. E. Hildebrand 2/10 1868 (SHM inv.bil.), Antiqvitetsintendentens berättelse 1868, s. 149 (ATA); V. O. Sandén, Skrivelse t. Djurklou 21/9 1868 (inv.bil.), t. Riksantikvarien 26/10 1868 (inv.bil.); O. v. Friesen, Anteckningar 1916 (i: Anteckn.bok 7, s. 13, UUB); E. Fryklund i J. Roosval, Dopfuntar i Statens historiska museum (1917), s. 68; E. Dahlström, Naturminnesmärken och fornminnen i Alingsåstrakten (1926), s. 53; K. Tinnberg, Skrivelse t. Riksantikvarien 27/1 1930 (ATA); C. R. af Ugglas, PM 12/2 1930 (ATA); H. Jungner, Anteckningar 3/5, 11/6, 12/6, 15/6, 5/8 1937 (ATA); F. Wildte, En själamässolängd från Västergötland (i VFT 5: 4–5, 1947–48), s. 84f., Hemsjö (1954), s. 104; Handl. (ang. foten) 1951, 1952, 1964, 1965 i ATA; E. Svärdström, Hemsjöfuntens runinskrift (i Fornvännen 1962, s. 102f.); S.-A. Hallbäck, Medeltida dopfuntar i Älvsborgs läns norra västgötadel (i: VFT 6: 3–4, 1963), s. 146f.

Äldre avbildningar: Djurklou, teckning i brevet 2/10 1868, teckning i berättelsen 1868, fig. 65; S. Anjou, teckning (ATA); Fryklund a.a.; Svärdström a.a.; Hallbäck a.a.

Den nuvarande kyrkan i Hemsjö byggdes år 1859. Tidigare ägde församlingen en träkyrka från år 1700, belägen på en plats mitt i den gamla kyrkbyn vid södra änden av Bysjön, ca 1 km i nordöstlig riktning från den nuvarande. Sjöns namn har tidigare varit Hemsjön. Ett flertal bevarade medeltida inventarier talar för att i Hemsjö har funnits en kyrka redan under tidig medeltid, en företrädare till den nämnda träkyrkan. Bland dessa inventarier märkes en dopfunt, som nu förvaras i Statens historiska museum under inv.nr 3986. Cuppan bär en runinskrift.

Kyrkoinventariet 1829 upptar en »dopfunt af gråsten». Inskriften omnämnes icke. I tidigare inventarier finns själva dopfunten icke ens noterad, endast dess »Funtskåhl af ten» (1711, 1760, 1817). År 1868 besöktes emellertid gamla kyrkplatsen av N. G. Djurklou, som fann den försmådda dopfuntscuppan liggande kullstälpt på kyrkogården. Hur länge den hade legat här, vet man icke. Troligen hade den hamnat på kyrkogården, då den gamla kyrkan övergavs 1859. Djurklou avritade cuppan, fig. 360, och beskrev den: »På gamla kyrkogården träffades en gammal dopfunt med runor, ehuru runraden är till det mesta oläslig. Hvad som nu kunde

läsas synes på den här lemnade afteckningen fig. 65. Men sedan funten, hvars lemnande till Akademien medgifvits, kommit i Museum torde tillfälle till noggrannare undersökning af inskriften lättare beredas. Runraden, hvars mynder äro ungefär 3 tum höga, synes ej hafva sträckt sig rundtomkring skålen, åtminstone kunde ej någon ristning upptäckas på den sidan som legat på marken.» På Djurklous initiativ överlämnades cuppan samma år till Statens historiska museum. En önskan från församlingen år 1930 att återfå den fragmentariska funten kunde museet av flera skäl icke tillmötesgå. Efter att en tid ha brukat en träfunt som avståtts av Alingsås kyrka, har Hemsjö nu fått en modern dopfunt.

Stenmaterialet i dopfunten är svartgrå amfibolit. Som ovan nämnts återstod 1868 av funten endast cuppan. År 1951 anmälades emellertid till Riksantikvarieämbetet att ett bearbetat stenfragment år 1949 hade påträffats i en stengärdesgård — upplagd före 1870 enligt markägarens utsago — å Sörbogården 2: 2, 250 m SÖ om den gamla kyrkplatsen. Ett medsänt foto med missvisande aspekt tillät icke utan vidare en identifiering av stenfragmentet med den förkomna dopfuntsfoten. Men en granskning 1964 och en hoppassning av fragmentet med cuppan 1965 har lett fram till uppfattningen, att de båda delarna måhända ha hört samman. Fotstycket är dessvärre mycket skadat genom att stora partier äro bortslagna. För samhörighet talar det enhetliga, relativt sällsynta stenmaterialet.

Cuppan har nästan halvsfärisk form. Den avslutas nedtill med en låg vulst. Cuppan är 45 cm hög, den yttre diametern är 65 cm, den inre 45 cm. Urholkningen är 30 cm djup. Fotstycket har en nuvarande höjd av 25 cm. Vid vulsten överst på detta har diametern varit 37 cm, vid vulsten på cuppan 42 cm. Uttömningshål saknas. Tre kraftiga sprickor löpa från brädden ett stycke ner utefter cuppens liv. Ristningen har härigenom skadats något, men skadorna äventyra icke läsningen av runorna. Stenytan, som är mycket hård och svårarbetad, förefaller nu tämligen rå genom den svåra vittringen. Ca 3 cm nedanför brädden löper på cuppens utsida ett 160 cm långt, ristat inskriftsband med 7–11 cm höga, delvis svårlästa runor. På ett 45 cm långt stycke av omkretsen saknas sålunda ristning och någon sådan har synbarligen heller aldrig funnits där. Ramlinjerna omkring de första runorna äro dessutom bortvittrade. Den nedre av linjerna slutar sedan tydligt strax till höger om inskriftens sista runa, rakt nedanför dess bistav, medan den övre fortsätter ytterligare 12 cm, fram till en där befintlig spricka. Ornering i övrigt saknas helt och hållet liksom spår av färg.

Inskrift:

$\widehat{a}l\widehat{a}r\widehat{s}i\widehat{a}l\widehat{a}r : h\widehat{e}r\widehat{d}\widehat{o}p\widehat{a}z\widehat{s}i : \widehat{p}i\widehat{u}p : f\widehat{o}r\widehat{i} : m\widehat{i}k : s\widehat{k}al$
 5 10 15 20 25

»Alla själar här döpas in i församlingen genom mig, skålen.»

Till läsningen: Inskriften har i anseende till det hårda och motspänstiga stenmaterialet varit tämligen djupt huggen. Men då stenen, som ovan nämnts, har vittrat svårt, varvid såväl mindre korn som större glomerat ha lossnat och fallit ur, ha själva huggningsspåren ibland utplånats. Somliga runor kunna därför nu urskiljas endast genom sitt fördjupade linjespel. — Inskriften börjar och slutar utan sk. 1 $\widehat{a}l$ har tydlig hst; $\widehat{a}$ -bst är ensidig och tämligen tydlig, $\widehat{i}$ -bst ganska vittrad men säker; till vänster om huvudstavens topp finns ett urfall av en $\widehat{t}$ -bistavs utseende; runan är säker. 2 $\widehat{a}r$ är tydlig. Mellan 2 $\widehat{a}r$ och 3 $\widehat{s}$ finnas inga spår av ett väntat sk; utrymmet medger ett sådant, men stenytan är här svårt skadad. Av 3 $\widehat{s}$ är större delen bevarad; endast toppen av den första leden och basen av den tredje äro bortvittrade. Av r. 4 spåras en hst utan bistavar, $\widehat{i}$. Binderunorna 5 $\widehat{a}l$ och 6 $\widehat{a}r$ äro tydliga. Efter den sistnämnda runan finns ett sk bestående av två punkter, liksom efter 22 $\widehat{i}$. Hst i 7 $\widehat{h}$ är tydlig, bistavarna äro svagare men fullt urskiljbara. Av 8 $\widehat{æ}$ är hst bevarad strax till vänster om den kraftiga sprickan; bst spåras på ömse sidor om hst. 9 $\widehat{r}$ är tydlig. Inga spår av sk finnas efter 9 $\widehat{r}$, oaktat stenytan här är väl bevarad och utrymme finns. R. 10 är binderuna $\widehat{d}\widehat{o}p$, till alla delar tydlig ($\mathfrak{D}$); den är stungen i båda $\widehat{b}$ -bistavarna; $\widehat{o}$ -bistavarna fortsätta icke till höger om hst; $\widehat{d}$ -parten är punkterad ovanligt lågt i hst. 11–14 $\widehat{a}z\widehat{s}i$ äro djupt huggna och säkra. Efter 13 $\widehat{s}$ finns intet sk; ytan är oskadad men utrymmet medger icke något sådant. Sk efter 14 $\widehat{i}$ består av tre punkter liksom sk efter 18 $\widehat{p}$ och 25 $\widehat{k}$. R. 15–18 äro kortare än övriga runor. De kunna till sina nedersta delar möjligen vara bortvittrade. 15 $\widehat{p}$ förefaller emellertid att ha varit ristad endast till $\frac{2}{3}$ höjd med lång bst ansluten till huvudstavens topp och bas. Det-

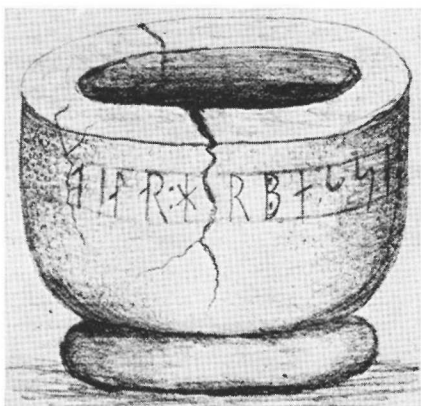

Fig. 360. Vg 244. Hemsjö sn, kyrkan. Efter teckning av N. G. Djurklou i brev till B. E. Hildebrand ²/₁₀ 1868.

samma gäller 18 **p**, Sannolikt ha också 16–17 **iu** redan från början haft mindre än normalhöjd. R. 16 är en säker hst, **i**, med en liten fördjupning vid mitten, som ej är huggen. 17 **u** är tydlig. v. Friesens läsning av r. 15–16 som **s** och r. 18 som **z** följer vissa naturliga eller vittrade skrovligheter i stenytan. Efter följande sk är stenytan svårt vittrad. Man urskiljer dock två huvudstavar med svagt synliga spår av bistavar, 19 **f** och 20 **ø**. 21 **r** och 22 **i** äro svaga, liksom de två föregående, men säkra. Hst i 23 **m** är tydlig och likaså den vänstra bst, medan av den högra endast finnas svaga spår. Även 24 **i** är svag. 25 **k** är tydlig. 26 **s** har något snedställd form med vinklarna avrundade. Vad Jungner har uppfattat som en **æ**-bistav i denna runa är en troligen genom vittring uppkommen mindre fördjupning till vänster invid den första leden. 27 **k** är tydlig. 28 **a** är säker, ehuru bst är utvittrad. 29 **l** är tydlig. Efter sistnämnda runa finns ingen ristning.

Djurklou avstår från en sammanhängande läsning. Hans teckning visar den sida av cuppan som är minst vittrad, och där runorna äro tydligast: ... **si** **al** **ar** : **h** ... **r** **paz** **i** ... von Friesen har 1916 i en av sina anteckningsböcker (nr 7) gjort ett skissartat utkast till läsning, där han har förbigått bistavarna i 1 **al**, tvekat om läsningen av 3 **s** samt missuppfattat r. 7–8, 10, 15–16 samt 18–19. Någon tolkning ger han icke. Jungner antecknar flera läsnings- och tolkningsförslag men tycks vid den sista granskningen (⁵/₈ 1937) ha stannat för följande: + **alar** : **sialar** : **gør** **tøpaz** **si(k)** : **piuap** : **gørpi** : **mik** : **æskil** »Låt alla själar döpas! För den skull gjorde mig Eskil.» (Jungner har i sin uppteckning av misstag placerat en båge över r. 8–9 i stället för över r. 10. Över 26 **æs** finns ingen båge.) Under intryck av att flertalet av Västergötlands övriga runristade dopfuntar bära funtmästarens signatur (Vg 243 246, 251, 252) har Jungner hållit för troligt, att så även har varit fallet med Hemsjöfunten.

Förklaringen till att inskriften har betraktats som svårtydd och tolkningsförsöken tidigare icke ha lett till resultat, är till en del de svåra ytskadorna i stenen, men också det förhållandet att inskriften icke har formulerats efter någon gängse schablon. Den är nämligen både till form och innehåll utan motsvarighet i runsvenskan och äldre fornsvenskan.

Ristaren har varit väl förtrogen med runornas bruk. Runformerna ur det s. k. fullständigt stungna alfabetet begagnas med stor konsekvens. **a**-, **l**-, **o**- och **d**-runorna ha ensidiga bistavar (**l**, **l**, **l**, **l**), **æ**- och **ø**-runorna dubbelsidig (**l**, **l**). I **p**-runan har bst samma höjd som hst. Tecknet för **z** (som här har formen **l**) tillhör slutstadiet i runalfabetets utveckling. Det förekommer först i medeltida inskrifter och begagnas i runinskrifter med latinsk text även för **c**. På en bild av den försvunna gravstenen Sm 117 förekommer samma runa, ehuru med huvudstaven av full höjd (**l**); normaliseringen kan vara tecknarens verk. Binderunor förekomma förhållandevis rikligt. De ha använts med omdöme och konsekvens i alla de fall, där det har låtit sig göra utan risk för missförstånd — med undantag för 28–29 **al**, som lika väl kunde ha bundits. Med r. 10 har ristaren emellertid endast delvis lyckats. Nu står här **döp** för väntat **döp**, d. v. s. **p**-parten är korrekt återgiven, **d**-parten likaså, ehuru ristaren av utrymmesskäl har huggit punkten ovanligt lågt i hst, medan den avsedda **ø**-runans bistavar äro ensidiga i stället för dubbelsidiga, varigenom runans teckning sammanfaller

med den vedertagna **o**-runans. Anledningen till denna »felristning» torde främst vara utrymmesskäl, knappast bristande kunskap eller ens förbiseende hos ristaren, jfr den felfria teckningen av 20 **o** och noggrannheten för övrigt. Beträffande skiljetecknen har han handlat mindre konsekvent.

Ristarens ortografiska insikter äro anmärkningsvärda, i all synnerhet som han rör sig utanför all schablon. Frånsett att binderunan 10 är ofullständig i de avseenden som nämnts, och att utrymmesbrist måste vara anledningen, är texten felfritt återgiven.

Ordvalet motiverar en kommentar. Substantivet *þiuð*, välkänt från fornvästnordiskt område, är i betydelsen 'Guds folk, kristen församling' såvitt jag vet icke tidigare belagt i fornsvenskan. Det förekommer i sammansättningen *Sveþiuð* på tre runstenar, DR 216 Tirsted på Lolland, DR 344 Simris i Skåne samt en år 1937 funnen sten vid Aspa bro i Ludgo sn, Södermanland (se S. B. F. Jansson i *Fornvännen* 1948, s. 290). För övrigt finns det i fornsvenskan endast bevarat i lagspråket, även där endast i sammansättningar, t. ex. *þiup væggher* (ÖgL) 'allmän väg'.¹ I norskt medeltidsspråk har det behållit sin gamla betydelse 'folk', t. ex. *öll kristilig þjóð* (Håkan Magnussons landslag), där man tydligen har känt behov av det karakteriserande adjektivet. I den isländska homilieboken KB sign. Cod. 15 4:o har pluralformen av *þjóð* utan bestämning däremot betydelsen 'hednafolk' (*ljós til vitranar þjóða ok dýrð kyni Ísrael*, Luk. 2: 32). Så är också fallet i Wulfilas bibelöversättning (se E. Wessén, *Om den äldsta kristna terminologien i de germanska fornspråken*, ANF 44, 1928, s. 87f., speciellt s. 88 noten). Hemsjöfuntens *þiuð* har sin latinska motsvarighet i Bollebygds-klockans (Vg 248) *populus* (**populo** dat.). Jfr härtill Vulgatas *populus Dei* i t. ex. Hebr. 4: 9. Det fornsvenska *þiuð* torde alltså här vara ett översättningslån.

Utan motsvarighet är också *skal* f. 'skål' som benämning på en dopfunt. De gängse orden i fornsvenskan tyckas av beläggen att döma ha varit *fonter* m., *fontkar*, *kar* n. Det sistnämnda ordet finns med runskrift på dopfunten från Gällstads kyrka (Vg 252). I senare tid förekommer substantivet *skål* i dopfuntssammanhang som benämning på den mer eller mindre grunda metallskål, det dopbäcken, som brukades inuti funten, när dopet övergått från neddoppning till enbart huvudets begjutning, vilket blev en allmän företeelse först mot medeltidens slut och i Skara stift dessutom ovanligt sent. Hemsjöfuntens avsaknad av uttömningshål kunde visserligen ha gjort en metallskål inuti funten befogad, men dels praktiserades vid funtens tillkomsttid ju neddoppning, som krävde en stor och djup skål, en kittel, dels ger oss fåtalet från tidig medeltid bevarade sådana metallskålar (huvudsakligen danska och gotländska) icke anledning att räkna med att den lilla landskyrkan i Hemsjö skulle ha ägt ett så exklusivt föremål. Slutligen talar det lilla ordet *mik* uttryckligen för att med dess bestämning *skal* verkligen menas stenfunten själv.

Verbet *döpa* är icke belagt i någon annan runinskrift men väl i ÄVgL och andra landskapslagar. Tämmligen sällsynt är den här förekommande innebörden av prepositionen *fyri(r)*, *føri* 'medelst, med hjälp av, genom', d. v. s. lat. *per*. Exempel från runinskrifterna saknas helt.

Vanligt i sådana tidigt medeltida inskrifter som denna är, att textinnehållet meddelas i jagform. Föremålet självt, i detta fall funten, talar till läsaren. Här sker det på ett fyndigt och åskådligt sätt. I besittning av den gudomliga kraft, som benedictio fontis har givit, framhäver funten sin centrala betydelse vid det hedniska barnets inträde i den kristna gemenskapen, *føri mik skal*. Och kortare och mera uttrycksfullt kunde själva dopakten icke formas i ord: »Alla själar här döpas in i församlingen».

På konsthistorisk grund har dopfunten av C. R. af Ugglas hänförs till »1200-talets mitt eller senare del», av Monica Rydbeck (muntligt) »till 1200-talet, dock ej tidigare än mitten».

Ur runologisk synpunkt passar inskriften väl in i 1200-talet. Runornas distinkta former utan spår av degeneration samt deras konsekventa bruk tala för en relativt hög ålder. Frekvensen av binderunor hänvisar den snarast till århundradets senare hälft. Ett ungt språkdrag är vokalen **ø** i *føri*, vars uppträdande generellt förlägges till tiden omkring 1350. Det är dock i och för sig ingen orimlighet att — speciellt i en västgötsk inskrift — sporadiskt finna belägg för denna ljudövergång *ȳ* > **ø** i trycksvag ställning framför *r* några årtionden

¹ I kommentaren till de versifierade runinskrifterna Sö 34 och 35 Tjuvstigen har dessutom C. I. Ståhle i *Sveriges litteratur* 1 (1968), s. 13, uttryckt en mycket rimlig förmodan: »Tjuvstigen kanske urspr. 'þiupstigher'».

tidigare. Det finns därför knappast någon anledning att låta denna detalj förrycka den konsthistoriska dateringen av funten. En tidsbestämning till senare hälften av 1200-talet är också rimlig, om man ställer funten i relation till kyrkans båda medeltida träskulpturer, en madonnabild och en S:t Olov från århundradets senare del.

Det kan i samband med Hemsjöfunten erinras om att just från Hemsjö kyrka finns bevarat det enda medeltida manuale i Sverige, som med säkerhet är lokaliserat till en bestämd kyrka. Denna märkliga handskrift från slutet av 1300-talet eller början av 1400-talet, som nu förvaras i Stifts- och landsbiblioteket i Skara, innehåller bl. a. det liturgiska formulär, enligt vilket de katolska dopförrättningarna i Hemsjö ägde rum under medeltidens senare del och förmodligen redan dessförinnan. Se härom H. Johansson, *Hemsjö-manualet (Samlingar och studier till Svenska kyrkans historia* 24, 1950), s. 77f. Genom sin inskrift och detta doprituale har Hemsjöfunten fått en närmare anknytning till den medeltida liturgin än någon annan svensk dopfunt.

245. Herrljunga sn, kyrkan. Nu i Statens historiska museum

Pl. 186

Litteratur: L 1987, T 56. Osign. och odat. uppteckning (»Ex secedulis Rev. Episcopi A. O. Rhyzelii in Prædio Wårdsberg residuis d. 27 Aug. 1829», ATA); Osign. uppteckning (förra hälften av 1700-talet?) i J. G. Liljegren, Fullständig Bautil, nr 1987 (ATA, gammal avskrift av denna i ATA); C. G. G. Hilfeling, Resa 1791, s. 30 (red. av P. Tham, KB F m 57: 1); P. Tham, Archeologiska Anvisningar, bl. 12, 33 (ATA), Anmärkningar i anledning af Herr Prof. Möllers afhandling om guldhornen 1806 (1817), s. 26; Kyrkoinventarium 1829 (ATA); J. G. Liljegren, Runlära (1832), s. 169; G. Brusewitz, Westergötland 1862, s. 128, 137 (ATA); N. G. Djurklou, Antiquitetsintendentens berättelse 1868, s. 202 (ATA); R. Hjorth, Uppteckning 17/8 1869 (ATA); [Byggmästare] Lignell, Uppteckning (odat., 1860-t., ATA); O. Montelius, Reseberättelse 31/12 1875 (ATA); Ph. Silfverhjelm, Skrivelse t. H. Hildebrand 11/10 1893, t. E. Ekhoft 19/10, 21/11 1893 (SHM inv.bil. 9364); VHAA:s förvaltningsutskotts protokoll 6/11 1893; Kyrkostämmoprotokoll 13/11 1893 (utdrag i inv.bil.); F. Uldall, Danmarks middelalderlige Kirkeklokker (1906), s. 28; Elfsborgs läns tidning 24/4 1948 (ATA); M. Åmark, Medeltida kyrkklokker (i: Skara stift i ord och bild, 1949), s. 176, Sveriges medeltida kyrkklokker (1960), s. 211f.; J. Tunerstedt, Herrljunga kyrka (1965), s. 9f.

Äldre avbildningar: Tecknad kopia av inskrifterna i Hilfeling a.a.; Tham a.a. 1817; Brusewitz, tecknad kopia av inskrifterna (i a.a.); Hjorth, tecknad kopia 1869 (ATA); O. Erlandsson, träsnitt i T 56; pappersavtryck tillhörande Silfverhjelmsskrivelse 11/10 1893 (ATA); Åmark a.a. 1960; Tunerstedt a.a.

Den nuvarande kyrkan i Herrljunga, gemensam för Herrljunga och Tarsleds församlingar, uppfördes 1865, 500 m V om platsen för den gamla medeltida sockenkyrkan, som revs 1864. I tornet hänga nu två klockor. Den större, som är medeltida och saknar inskrift, härrör från Tarsleds kyrka, också den riven. Den andra, med tillverkningsåret 1894, anskaffades som ersättning för den runklocka, som år 1893 försålades till Statens historiska museum. Runklockan har där inv.nr 9364.

I 1583 års kyrkoinventarium (RA, Acta ecclesiastica, vol. 36, tr. i VFT 3: 3-4, 1912) noteras egendomligt nog ingenting om kyrkans klockinnehav. I och för sig betyder detta icke, att kyrkan vid denna tid saknade klocka. Men skulle så vara, att Herrljunga kyrka verkligen saknade klocka 1583, och att runklockan har

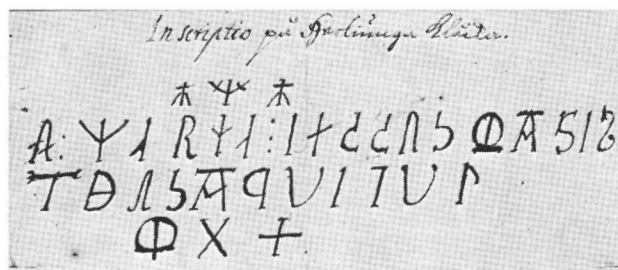

Fig. 361. Vg 245. Herrljunga sn, kyrkan. Efter uppteckning »Ex secedulis Rev. Episcopi A. O. Rhyzelii».